

OSVRTI

NEKA NJEMAČKA IMENA U
"HRVATSKOME" IZGOVORU

Posljednjih je desetljeća kontakt s njemačkim jezičnim područjem pojačan i svakodnevno se spomene pokoje njemačko ime, kakav zemljopisni ili neki drugi naziv. Izgovor vrlo poznatih imena osoba i zemljopisnih mjesta s njemačkoga jezičnog područja varira od vrlo bliskoga izvornome izgovoru preko onoga uhodane glasovne prilagodbe do potpuno pogrješnoga ili utemeljena na tradiciji nekoga drugog jezika (obično engleskoga) što je potpuno neumjesno. Do sredine ovoga stoljeća kod nas je bilo mnogo ljudi s kvalitetnijim znanjem njemačkoga jezika, on je sada pak u krugovima obrazovanih Hrvata postao drugi strani jezik, pa će ubuduće ovakve rasprave biti još potrebnije. Ovaj prilog nema namjeru obuhvatiti svekoliku problematiku glasovne prilagodbe njemačkih riječi u hrvatskome jeziku, nego obraditi nekoliko odabranih primjera i time upozoriti na neka načela glasovne prilagodbe njemačkih riječi u hrvatskome jeziku. Načelo jest pomirba njemačkoga izvornog izgovora s jedne strane i poštivanja prije svega glasovnih i prozodijskih osobitosti hrvatskoga jezika s druge strane.

I.

Ime skladatelja *Ludwiga van Beethovena* u nas se često čuje. Izgovor koji se najčešće čuje jest [lūd̥vig vān bêtoven] što u mnogome bitno odudara od izvornoga njemačkog izgovora. Suvremeni njemački izgovorni rječnici daju sljedeći izgovor: [ˈluːtʰɪç fən ˈbeːtʰɔfən]. Izgovoru [lūd̥vig] ili [lūd̥vig] nema nekoga posebnog prigovora do napomene da je u njemač-

kome moguć i izgovor [ˈluːtʰɪç], osobito na jugu njemačkoga jezičnog područja, na koji se naslanja (kajkavski) oblik Ludvik. Stoga bi se za uobičajene potrebe kulturnih i inih izvješća mogao preporučiti izgovor [lūd̥vig] jer se izravno naslanja na naše već odavno udomaćeno germansko ime Ludvig, što se pak izgovora njegova prezimena van Beethoven tiče, potrebno ga je približiti izvornome njemačkom izgovoru. Kriva je naime pretpostavka da je >h< u prezimenu Beethoven muklo i da zajedno s >t< čini jednu slovnu cjelinu >th< s ostvarenjem [t], jer se ne uvažava tvorba imenice Beethoven. To je složenica s dijelovima Beet i Hoven, pa kako po pravilima tvorbe riječi u njemačkome jeziku neposredne sastavnice i u složenicama čuvaju prvotni izgovor dotičnoga simpleksa, slovo >h< označuje inicijalni glas drugoga dijela složenice -hoven i izgovara se kao svako drugo početno /h/ dakle [h]. Kako bi dakle trebalo izgovarati ime i prezime čuvenoga skladatelja, poštivajući načelo da izgovor bude blizak izvornome njemačkom, ali uz istovremeno poštivanje fonološkoga i akcentatskog sustava hrvatskoga jezika? Dakle

hrv. izgovor [lūd̥vig fān bêt-hófen]

U pohrvaćenome izgovoru prezimena u odnosu na izvorni njemački izgovor imamo sljedeće promjene: *van* dobije kratkosilazni naglasak [fān] a *Beethoven* izgovorimo dvosložno [bêt-hófen] dakle prvi dio složenice dobije dugosilazni, a drugi dio dugozlazni naglasak. Time smo njemački dinamički naglasak približili hrvatskome naglasnome sustavu, ali istodobno sačuvali izvornu kvantitetu otvornika. Poluglas [ɔ] pretvaramo u puni samoglasnik [e] jer hrvatski jezik ne poznaje poluglas.

Značajnije se promjene odnose na prezime jer smo ime naslonili na već davno pohrvaćeno ime *Ludvig*. U pričuvni nam uvijek ostaje izvorni njemački izgovor za cijelo ime i prezime za one koji dobro znaju taj jezik.

II.

Ime grada *Düsseldorf*a većina hrvatskih novinara-izvjestitelja izgovara [dízeldorf], što je primjer djelovanja pučke etimologije u izgovoru, jer se prvi dio (takoder) složenice pogriješno povezuje s riječju *dizel* 'pogonsko gorivo' koje je dobilo ime po izumitelju dizelskoga motora Rudolfu Dieselu. Neposredne su sastavnice složenice *Düsseldorf* 'Düssel- 'ime rijeke koja kod Düsseldorfa utječe u Rajnu' i -dorf 'selo'. Za ime rijeke (*die*) *Düssel* suvremeni izgovorni rječnici navode izgovor [ˈdʏsɔl], a za grad [ˈdʏsɔldorf]. Da bi se ostvarilo načelo pomirbe njemačkoga izvornog izgovora i hrvatskoga fonološkog sustava, moguće je sljedeći hrvatski izgovor Düsseldorfa:

hrv. izgovor [dʲiseldorf]

U pohrvaćenome izgovoru imamo sljedeću promjenu u usporedbi s izvornim njemačkim izgovorom: umjesto labijalnoga [y] (slovo >ü<) uzmemo njegov nelabijalni parnjak [i] koji ima i hrvatski jezik, a umjesto poluglasa [ɔ] (slovo >e<) uzmemo puni otvornik [e]. Kratkosilazni akcent padne na [i] jer on najbolje preslikava naglasak kratkih otvornika njemačkoga jezika. Kao pričuvna mogućnost iznova nam ostaje na raspolaganju izvorni njem. izgovor.

III.

Ime još jednoga grada na Rajnu i nas se krivo izgovara. To je *Duisburg* za koji se čuje izgovor [dùjzburg], dok njemački izgovorni rječnici navode [ˈdʏ:sbʊrk] kao njemački standardni izgovor. U ovome slu-

čaju zbunjuje grafija, tj. umjesto uobičajena grafema >ü< imamo >ui< za fonem /ü/ [y], pa i pokoji neupućeni Austrijanac, Bavarac ili švicarac izgovori polazeći od grafije [ˈduisbʊrk]. Kakav izgovor u hrvatskome jeziku?

hrv. izgovor [dʲisburg]

Umjesto njem. fonema /ü/ [y:] uzet ćemo za hrvatski već spomenuti nelabijalni parnjak /i/, a njegovu duljinu naglasiti dugosilaznim akcentom [i]. U izgovoru treba izbjeći jednačenje po zvučnosti, tj. regresivnu asimilaciju [zb] < [sb] jer bismo se previše udaljili od izvornoga izgovora. Zatvornik /g/ treba izgovoriti zvučno u hrvatskoj fonoadaptiranoj izgovornoj varijanti, jer je gubitak zvučnosti [g > k] uvjetovan finalnim položajem, pa je time taj ostvareni [k] ustvari alofon fonema /g/ i njegova se zvučnost vraća [k] > [g], čim prestane njegov finalni položaj (usp. sg. Zug [ˈtsu:k] < > pl. Züge [ˈtsy:gʊ]). Hrvatski standardni jezik ne poznaje nikavu sličnu neutralizaciju zvučnosti u finalnom položaju koja u njemačkome pogađa još i /b/ > [p] i /d/ > [t] te zvonačnik /v/ > [f], no treba napomenuti da sličnu neutralizaciju poznaje u nas kajkavsko narječje. Oni koji dobro znaju njemački, ime grada Duisburga mogu i u hrvatskome jeziku izgovoriti prema izvornome njem. izgovoru.

IV.

Njemački grad *Hannover* Hrvati često izgovaraju [hanóver], dok je njemački standardni izgovor [haˈnoːfɛr]. Izgovor u hrvatskome jeziku može biti:

hrv. izgovor [hanófer]

U njemačkome izvornom izgovoru je naglasak na drugome slogu, pa stoga u hrvatskome prilagodenom izgovoru naglasimo dugouzlaznim naglaskom na drugome

slogu i na taj način postizemo optimalnu blizinu njemačkomu izvornom izgovoru. Dugi je naglasak stoga da bi se očuvala izvorna duljina njemačkoga otvornika [o:], dok je uzlazni naglasak stoga što prema pravilima hrv. naglasnoga sustava na drugome slogu jedino može stajati uzlazni naglasak.

V.

Spomenut ćemo također i jednu vrlo čestu skraćenicu, koja se u nas s obzirom na njemački izgovor neobično izgovara. Posrijedi je najveći njemački (ali i europski) auto-moto klub *ADAC* (*Allgemeiner Deutscher Automobil-Club*). Hrvati ovu njemačku skraćenicu obično izgovaraju [ãdak], dok njemačko jezično područje izgovara [adea'ce:]. Izvorni govornici njemačkoga jezika ne prepoznaju u hrvatskome izgovoru skraćenicu najvećega njemačkog auto-moto kluba, pa bi stoga bilo poželjno izgovarati približno izvornim govornicima, dakle [ãdea-cã].

Tomislav Talanga

Literatura

1. *Deutsche Bühnenaussprache*. Theodor Siebs. Berlin 1898 (19. Aufl. 1969, hrgg. H. de Boor)
2. E. Drach, *Deutsche Aussprachelehre für den Gebrauch im Ausland*. Frankfurt a/M. 1931
3. *DUDEN Aussprachewörterbuch*. Max Mangold/Paul Grebe. Mannheim/Zürich, 1962.
4. *Großes Wörterbuch der dt. Aussprache*. Autorenkollektiv. Leipzig, 1982.
5. R. F. Poljanec, *Njemački književni izgovor – s vježbama i rječnikom izgovora*. Zagreb, 1961.
6. W. Viëtor, *Die Aussprache des Schriftdeutschen*. (11. Aufl.), Leipzig, 1925.

RAGUŽEVA GRAMATIKA –
PRAKTIČNA ILI NE – NOVA JEST

Dragutin Raguž, *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997.; X+466 str.

(Svršetak)

U dijelu o aoristu D. Raguž piše da se aorisni nastavci “dodaju obično svršenim glagolima, a rjeđe i nesvršenima”; ti nastavci “daju značenje završenosti glagolima koji svojim vidom označuju trajanje radnje, dakle završenost radnje koja je trajala”, i za to daje nekoliko primjera (t. 364.). U dijelu o imperfektu piše da to vrijeme “imaju samo nesvršeni glagoli (za razliku od aorista, koji postoji i od svršenih i od nesvršenih glagola)” (t. 368.). Iz toga drugoga objašnjenja može se zaključiti da bi aorist mogli imati svi nesvršeni glagoli, no u objašnjavanju aorista ipak se može primijetiti da ima nekih ograničenja. – O tim ograničenjima preciznija se objašnjenja mogu naći u člancima Babića, Jezik XXIV i Sovića, Jezik XXIX, a jednostavnije je dano pravilo i u *Povijesnom pregledu...* (“Dvovidni glagoli imaju aorist i imperfekt s razlikom u nekim oblicima i naglasku”, str. 697, te na str. 702.; autor je toga dijela Babić).

Kako to često biva u mnogim hrvatskim gramatikama u XX. stoljeću, i u Raguževoj se o starijem obliku imperativa piše jednostavno, i to ovako: “Zastarjela je i jako stilski obilježena upotreba imperativa 2. lica za 3. lice jednine: / *Pravo ti budi*. – *Budi volja tvoja*. – *Bog mu prosti*. – *Pomози Bog, braćo*. – *Bog te čuvaj*. – *Budi Bog s nama*.” (t. 374.). – Zaista možemo reći da se radi o stilskoj obilježenosti, no činjenica je da se s tim imperativom možemo sreći: osim npr. u Očenašu (*budi volja tvoja, sveti se ime tvoje, dođi kraljevstvo ne-*